

รายงานการศึกษาเรื่อง

เรือและวัฒนธรรมท้องถิ่นในแม่น้ำโขงและ แม่น้ำสาขาในจังหวัดเชียงราย

โดย

สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิต โสภเฮียนแม่น้ำของ และสถาบันชุมชนลุ่มน้ำโขง

ตุลาคม 2560

สนับสนุนโดย

MacArthur
Foundation

สารบัญ

บทนำ	1
ความสำคัญ เรือและคน	3
ลักษณะเรือที่ใช้ในแม่น้ำโขง	4
ลักษณะเรือที่ใช้ในแม่น้ำสาขา	11
ความเชื่อเรื่องเรือ	13
เรือกับการหาปลาและพื้นที่จุดหาปลา	20
เรือ กับประเพณี วัฒนธรรม	21
ผลการสำรวจจำนวนเรือ	23
แหล่งข้อมูลอ้างอิง	28
ภาคผนวก	29

บทนำ

ที่มาและความสำคัญ

หลังจากที่สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตได้ดำเนินงานวิจัยไต้หวันในพื้นที่อำเภอเชียงแสน เชียงของและเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มาหลายปีโดยทำงานด้านการจัดทำข้อมูลรายงานผลกระทบที่เกิดขึ้นกับวิถีชุมชนริมฝั่งแม่น้ำโขงที่มีอาชีพหาปลาและพึ่งพาจากทรัพยากรในแม่น้ำโขง ตามวิถีวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน โดยเน้นองค์ความรู้ท้องถิ่นในการจัดการทรัพยากร ซึ่งหลายปีที่ผ่านมากระแสการพัฒนา ทั้งทางตอนบนในจีนและตอนล่างในประเทศไทยรวมถึงประเทศเพื่อนบ้านในตอนล่าง ได้เกิดโครงการต่างๆขึ้นอย่างมากมาย การพึ่งพาแม่น้ำเริ่มเปลี่ยนไปสิ่งที่เห็นได้อย่างชัดเจนประการหนึ่งคือวิถีคนกับเรือ เรือในแม่น้ำโขงมีความเกี่ยวเนื่องและเป็นพาหนะสำคัญอย่างยิ่งในอดีต มาถึงปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำและวิถีของคนและเรือ เริ่มเกิดขึ้นตั้งแต่แม่น้ำโขงได้เปลี่ยนสภาพไป หลายชุมชนที่เป็นท่าเรือจุดจอดเรือ จำนวนเรือเริ่มมีแนวโน้มลดลง เรือที่สร้างจากไม้ตามความเชื่อและวิถีดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนเป็นเรือที่ทำมาจากวัสดุ เช่นเหล็ก และไฟเบอร์มากขึ้น ราคาของการประกอบเรือมีต้นทุนมากขึ้น การใช้เรือในแม่น้ำเริ่มลดลงจากการมีถนน หรือการขนส่งแบบอื่นเข้ามาทดแทน อาชีพการหาปลาในแม่น้ำโขงลดลง จำนวนคนหาปลามีน้อยลงเรือหาปลาจึงลดบทบาทลง บางลำเมื่อเจ้าของเลือกอาชีพหาปลาจากการที่แม่น้ำเปลี่ยนแปลงปลาน้อยลง หาปลาเป็นอาชีพหลักไม่ได้อีกต่อไป จึงจำใจต้องจอดเรือทิ้งไว้ หรือขายเรือ เลิกอาชีพหาปลา เรือหลายลำถูกเปลี่ยนจากพาหนะและเครื่องช่วยในอาชีพของคนหาปลาเป็นเรือประดับตกแต่งตามบ้านเรือ ร้านอาหาร หรือซักร้ายมากกว่านั้นคือปล่อยให้ผูกงอไปตามกาลเวลา ซึ่งการเปลี่ยนเหล่านี้ที่ได้กล่าวมาได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีวัฒนธรรมความเชื่อของคนท้องถิ่นในแม่น้ำโขงด้วย ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่สมาคมแม่น้ำเพื่อชีวิตจะทำการสำรวจเก็บข้อมูลจำนวนเรือตั้งแต่อำเภอเชียงแสนถึงอำเภอเวียงแก่นเพื่อรวบรวมจำนวนและปัจจัยแนวโน้มต่างๆที่จะให้เห็นแนวโน้มของการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของเรือประเภทต่างๆที่มีอยู่ในแม่น้ำโขงภาคเหนือของประเทศไทย เพื่อรวบรวมลักษณะเรือที่เป็นเรือเฉพาะถิ่นภาคเหนือที่ใช้ในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขา รวมถึงเรื่องราวความเชื่อ วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเรือ เช่น การแข่งเรือ ประเพณีไหลเรือไฟ หรือความเชื่อเรื่องการต่อเรือหรือการเลือกชนิดไม้ที่จะนำมาประกอบทำเรือ เป็นต้น

เรือในแม่น้ำโขงจึงมีความสัมพันธ์กับคน และระบบนิเวศของแม่น้ำ ที่เป็นลักษณะเฉพาะ เนื่องจากแม่น้ำโขงเป็นแม่น้ำสายใหญ่ ไหลแรง ระบบนิเวศเป็นเกาะแก่งหินผา ร่องน้ำที่ไหลเชี่ยวกราก การเดินเรือการบังคับเรือในแม่น้ำโขง หรือที่เรียกว่านายน้ำ ต้องอาศัยประสบการณ์ความชำนาญเป็นอย่างยิ่งแตกต่างกับแม่น้ำอื่นๆ ซึ่งประเภทเรือในแม่น้ำโขงและแม่น้ำสาขาในแม่น้ำโขงภาคเหนือประเทศไทยมีหลายลักษณะ เป็นเรือที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์มาตั้งแต่อดีต เพื่อให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับเรือแม่น้ำโขงภาคเหนือในประเทศไทยครั้งนี้ สมาคมฯ โดยการสนับสนุนของ Synchronicity Earth (SE) และ MacArthur Foundation จึงทำการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเรือในพื้นที่แม่น้ำโขงในภาคเหนือ ตั้งแต่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ถึงบ้านห้วยลึก ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงรายในครั้งนี้ขึ้น

การสำรวจครั้งนี้จะมีประโยชน์หลายด้าน คือ 1) ประโยชน์ในการเรียนรู้ระบบนิเวศท้องถิ่นของชาวบ้านในการใช้เรือแต่ละประเภท 2) ได้ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของพื้นที่แม่น้ำโขงตั้งแต่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ถึงบ้านห้วยลึก ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย มากขึ้นโดยเฉพาะเรื่องระบบนิเวศท้องถิ่น ประวัติ ความเป็นมาและความเชื่อทางจิตวิญญาณของชาวบ้าน ในการเดินเรือและประเพณีวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับเรือ 3) เป็นหลักฐานความสำคัญและความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากเรือที่ได้รับจากการพัฒนาในแม่น้ำโขง 4) เป็นข้อมูลพื้นฐานเรื่องประเภทเรือ และจำนวนเรือในแม่น้ำโขงภาคเหนือ จังหวัดเชียงรายต่อไปในอนาคต เพื่อเห็นแนวโน้มการลดลงโดยเฉพาะผลกระทบต่อวิถีคน วิถีเรือในแม่น้ำโขงตอนบนของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและจำนวนเรือ ประเภทต่างๆ ตั้งแต่บ้านสบรวก อำเภอเชียงแสน ถึงบ้านห้วยลึก อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเรือ ระบบนิเวศ และความเชื่อท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงความเชื่อและเรื่องเล่าที่ เกี่ยวข้องกับเรือ

วิธีการสำรวจ

วิธีการศึกษาที่ใช้คือ 1) การลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับจำนวนเรือ ประเภทเรือ ระบบนิเวศที่ใช้เรือ ประเภทต่างๆรวมถึงความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างคนกับเรือ และระบบนิเวศ 2) การลงสำรวจเรือตามจุดหาปลาและจุดจอดเรือของแต่ละหมู่บ้านริมแม่น้ำโขงฝั่งประเทศไทยตั้งแต่สบรวก สามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน ถึงบ้านห้วยลึก อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย 3) การรวบรวมข้อมูลจำนวนเรือโดยแยกเป็นประเภทต่างๆ ตามการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน 4) การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเพิ่มเติมเพื่อได้ข้อมูลเชิงลึกตามจุดที่มีเรือเป็นจำนวนมาก เช่น ท่าสบรวก ท่าบ้านวัดหลวงท่าบ้านแจมปอง เป็นต้น

พื้นที่ในการสำรวจ

พื้นที่ในการสำรวจ ตั้งแต่สบรวก สามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน ถึงบ้านห้วยลึก อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย โดยสำรวจเรือเฉพาะหมู่บ้านริมฝั่งประเทศไทยเท่านั้น

ความสำคัญของ เรือและคน

ตั้งแต่อดีตโบราณคนไทยนิยมตั้งบ้านเรือนใกล้แม่น้ำ ลำคลอง เพื่อสะดวกในการนำน้ำมาใช้ในการอุปโภคบริโภค โดยเลือกสร้างบ้านเรือนริมแม่น้ำ ลำคลอง ที่อุดมสมบูรณ์ แม่น้ำให้ทั้งปลาและอาหารมากมายตลอดทั้งปี ในอดีตการเดินทางส่วนใหญ่ใช้แม่น้ำเป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่ ติดต่อค้าขายกันได้อย่างสะดวก เรือ จึงเป็นพาหนะทางน้ำที่ใช้กันอย่างแพร่หลายและมีความสำคัญมาก การค้าขายของคนเชียงใหม่ เชียงของและเวียงแก่น ทำการค้าระหว่าง ไทย-ลาว ด้วยการขนส่งข้ามพากด้วยเรือขนาดเล็ก ขนาดกลางของชาวบ้านตามท่าเรือจุดผ่อนปรนต่างๆ และจุดท่าจอดเรือของชาวบ้าน โดยสินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าพื้นบ้านของป่า และสินค้าเครื่องใช้ในการอุปโภคบริโภคต่างๆ ซึ่งกิจกรรมต่างๆล้วนต้องใช้เรือ การเรือในวิถีชีวิตปกติของชาวบ้านแล้ว เรือยังเกี่ยวเนื่องวัฒนธรรม ประเพณีก่อเกิดงานบุญประเพณีประจำปี ชาวบ้านว่างเว้นจากการเพาะปลูกปักดำ ทำนา ช่วงออกพรรษา คนหนุ่มสาวคนเฒ่าคนแก่ตามหมู่บ้านต่างๆ ก็จัดการแข่งขันเรือพายหรือจัดงานไหลเรือไฟบูชาแม่น้ำซึ่งงานประเพณีเหล่านี้ตกทอดมาจนถึงปัจจุบันตามวิถีคนในลุ่มน้ำโขงหรือลุ่มน้ำของจังหวัดเชียงราย

เรือกับระบบนิเวศ การใช้เรือกับแม่น้ำ เป็นไปตามลักษณะสัณฐานทางนิเวศของแม่น้ำ เรือจึงปรับรูปร่างลักษณะเป็นไปตามนิเวศของแม่และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของเรือที่ออกแบบให้ใช้ได้อย่างเหมาะสมตามแม่น้ำนั้นๆเช่นเดียวกับเรือในลุ่มน้ำโขงตอนบนและลำน้ำสาขา ของจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีระบบนิเวศที่หลากหลาย โดยกายภาพของแม่น้ำโขงตอนบนเป็นลำน้ำแคบ กระแสน้ำไหลแรง มีเกาะแก่ง หินผามากมายในแม่น้ำ มีระบบนิเวศย่อยแบ่งตามการใช้ประโยชน์ของชาวบ้าน 11 ระบบ การใช้เรือจึงต้องมีความชำนาญและรู้ร่องน้ำการเดินทางเรือทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ซึ่งเป็นเรือหาปลาและเรือขนสินค้า ที่ติดเครื่องยนต์

ลักษณะเรือที่ใช้ในแม่น้ำโขง

ลักษณะเรือที่ใช้ในแม่น้ำโขง แบ่ง เป็น 3 ขนาด คือ เรือขนาดเล็ก เรือขนาดกลาง และเรือขนาดใหญ่

1. เรือขนาดเล็ก เป็นเรือที่ชาวบ้านใช้ในการหาปลา และกิจกรรมทางน้ำต่างๆ
2. เรือขนาดกลาง
3. เรือขนาดใหญ่

สรุปพบเรือที่ใช้ในแม่น้ำโขง 8 ชนิด คือ(1)เรือกาบแบ่งเป็น 2 แบบที่ต่างกัน (2)เรือขุด / เรือเจาะ / เรือโก้น / เรือบก (3)เรือหัวแหลม (4)เรือท้องเที่ยว (5)เรือบรรทุกสินค้า (6)เรือเร็ว (เรืออู่เรือ) (7)เรือแข่ง

1. เรือกาบ

เป็นเรือต่อที่ใช้แผ่นไม้ขนาดความกว้างตั้งแต่ 8-12 นิ้ว ยาว 6-7 เมตร มาต่อกันเป็นตัวเรือ โดยมีโครงตัวเรือเชื่อมอยู่ด้านใน นิยมใช้ไม้สัก และไม้ตะเคียน เมื่อต่อเรือเสร็จ จะใช้ “คั้ง” ในการอุดรอยต่อเรือตามจุดต่างๆ ตากแดดทิ้งไว้ 5-7 วัน หลังจากนั้นทาสีตากแดดจนสีแห้ง จึงนำลงแม่น้ำได้

ไม้พายเรือ ส่วนมากจะใช้ ไม้เปื่อย เนื่องจากน้ำหนักเบา น้ำไม่ค่อยซึมเข้าไปในเนื้อไม้และลอยน้ำได้ดี ปัจจุบันมีการนำเรือมาดัดแปลงติดเครื่องยนต์ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ 3.5 แรงม้าขึ้นไป โดยติดตั้งเครื่องยนต์และแกนใบพัดเรืออยู่ตรงท้ายเรือ ขนาดของเรือที่คนหาปลาในแม่น้ำโขงใช้จะมีขนาดตั้งแต่ 10 ศอก ขึ้นไป ในการทำเรือ 1 ลำจะมีต้นทุนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป

2. เรือกาบ

เป็นเรือต่อที่ใช้แผ่นไม้ขนาดความกว้าง ตั้งแต่ 8-12 นิ้ว ยาว 7-8 เมตร มาต่อเป็นตัวเรือ โดยนำไม้แผ่น จำนวน 3 แผ่น มาต่อกันโดยมีโครงตัวเรือเชื่อมอยู่ด้านใน ไม้แผ่นที่หนึ่งทำเป็นท้องเรือ อีกสองแผ่นทำเป็นข้างเรือ แต่ถ้าหากต่อเรือลำใหญ่ต้องใช้ไม้ 5-9 แผ่น เมื่อต่อเรือเสร็จจะใช้น้ำมันยาง อุดรอยต่อส่วนต่างๆ ของเรือ ตากแดดทิ้งไว้ 5-7 วัน จึงทาสีและตากแดดจนแห้ง จึงนำเรือลงแม่น้ำได้ ระยะเวลาการต่อเรือ ประมาณ 10-15 วันต่อ 1 ลำ หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ขนาดของเรือ ไม้ที่นิยมมาทำเรือ คือ ไม้สัก และไม้ตะเคียน หรือไม้เนื้อแข็งอื่นๆ ปัจจุบันมีการนำเรือมาดัดแปลงติดเครื่องยนต์ซึ่งมีขนาดตั้งแต่ 3.5 แรงม้าขึ้นไป โดยติดตั้งเครื่องยนต์อยู่ในลำเรือตอนท้าย โดยเจาะพื้นของเรือต่อแกนใบพัดเรือ มีหางเสืออยู่ด้านท้าย และคันบังคับหางเสือ ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ไม้ไผ่หรือไม้รวกขนาดพอดี ทำคันบังคับหางเสือ

ขนาดของเรือที่คนหาปลาในแม่น้ำโขงใช้จะมีขนาดตั้งแต่ 10 คอกขึ้นไป ในการทำเรือ 1 ลำจะมีต้นทุนตั้งแต่ 5,000 บาทขึ้นไป เรือแบบนี้ในภาคอีสาน เรียกว่า “เรือแป้น” หรือ “เรือสามแผ่น” ซึ่งเรียกตามการใช้ไม้แป้นหรือไม้แผ่น จำนวน ๓ แผ่น_เรือกาบทั้ง 2 แบบพบได้ทั่วไปตามหมู่บ้านริมแม่น้ำโขงทั้งไทยและลาว ตั้งแต่สามเหลี่ยมทองคำ อำเภอเชียงแสน จนไปถึงแก่งผาได อำเภอเวียงแก่น ซึ่งใช้ในการหาปลาและข้ามฟาก และกิจกรรมอื่นๆของชาวบ้านทั่วไปโดยจะมีท่าจอดเรือตามท่าของบ้านนั้นๆ ซึ่งจะจอดรวมกัน เรือกาบทั้ง 2 แบบในแม่น้ำโขงจะไม่มีพื้นที่หัวเรือท้ายเรือ เนื่องจากไม่ค่อยได้ใช้พื้นที่เหล่านั้น แต่จะใช้พื้นที่กลางลำเรือเป็นหลัก ในการนั่งไหลมอง ยืนทอดแห และนั่งขับเรือ ด้วยกระแสน้ำโขงที่ไหลแรง เรือจึงต้องการความคล่องตัว เพื่อให้ไหลไปตามน้ำหรือไม่ต้านกระแสน้ำมากเกินไป

3. เรือขุด / เรือเจาะ / เรือโก้น / เรือบก

เป็นชื่อของเรือที่มาจากวิธีการเจาะหรือขุดไม้เนื้อแข็งทั้งต้นที่มีขนาดใหญ่ นำมาขุดหรือเจาะให้เป็นเรือ ผสมผสานกับการไฟ จุดเผาภายในลำเรือเพื่อขยายกาบเรือออก โดยให้เหลือความหนาของไม้ 1.5-2 นิ้ว ตัวลำเรือจะไม่มีไม้โครงเรือภายในลำเรือ โดยขนาดเรือจะยาวตั้งแต่ 7-15 ศอก หรือเป็นไปตามความยาวของต้นไม้ต้นนั้น ใช้เวลาขุดหรือเจาะเรือประมาณ 15-20 วัน ไม้ที่ใช้ คือไม้สัก ไม้ตะเคียน ซึ่งเป็นไม้ที่มีความคงทนสูง ลอยน้ำได้ดี และใช้งานได้ยาวนาน

เรือประเภทนี้จะไม่นิยมดัดแปลงติดเครื่องยนต์จะใช้เป็นเรือพายซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็น เนื่องจากหาต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เหมาะสมมาทำได้ยาก และมีขั้นตอนการทำเรือใช้เวลานาน และราคาแพง

4. เรือหัวแหลม

เป็นเรือที่มีพัฒนาการมาจากเรือกาบ แต่จะมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยการใช้ไม้แผ่นมาต่อกันเป็นเรือ มีความกว้าง ขนาด 150 เซนติเมตร มีความยาว 12 เมตร มีความลึก 1 เมตร ใช้เครื่องยนต์ 1600 cc เป็นตัวขับเคลื่อนลำเรือ มีการบังคับเรือด้วยหางเสือที่ผูกพวงเชือกติดพวงมาลัย เรือหัวแหลมเป็นเรือที่ใช้บริการข้ามฝากสัญจรไปมาระหว่างไทยลาว ตรง บริเวณ ท่าเรือบ้านหัวเวียง และใช้ขนส่งสินค้าและบริการนำเที่ยวตรง บริเวณท่าเรือบ้านวัดหลวง ปัจจุบันเรือหัวแหลมที่พบเห็นทั่วไปจะเป็นเรือที่ต่อจากเหล็ก เพราะต้นทุนและวัสดุที่หาได้ง่ายกว่าไม้และอายุการใช้งานยาวนานกว่า เรือประเภทนี้พบได้มากในหมู่บ้านที่มีจุดผ่อนปรนทางการค้า ระหว่างไทย-ลาว คือ สามเหลี่ยมทองคำ บ้านหาดบ้าย บ้านดอนที่ บ้านหัวเวียง บ้านวัดหลวง บ้านแจ่มป่อง และบ้านห้วยลึก ซึ่งใช้ในการขนสินค้า การท่องเที่ยวและการรับส่งผู้โดยสารข้ามฝาก

5. เรือท่องเที่ยว

ตัวเรือต่อจากเหล็ก และไม้ โดยมีโครงเรือเชื่อมอยู่ด้านใน เป็นลำเรือใหญ่ กว้าง 3 เมตร ยาว 30 กว่า เมตร ติดเครื่องยนต์ขนาดใหญ่อยู่กลางลำเรือด้านท้าย มีผู้ขับเรืออยู่ด้านหน้า ตลอดทั้งลำเรือมีพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ เช่นเบาะที่นั่ง ห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และมีเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆเหมือนบ้านเคลื่อนที่ในแม่น้ำ มีจุดจอดเรือที่ทำจอดเรือแขวงห้วยทราย สปป.ลาว และท่าเรือบัก อำเภอยะโฮงของ ประเทศไทย

เรือมีขนาดบรรทุก 60-80 คน สามารถบรรทุกผู้โดยสารได้ 50-80 คน ซึ่งเรือชนิดนี้สามารถดัดแปลงเพื่อนำไปบรรทุกหรือขนส่งสินค้าอื่นๆได้

เรือประเภทนี้ทั้งหมดเป็นของคนลาว ในแขวงบ่อแก้ว หลวงน้ำทา ปากแบง และหลวงพระบาง ที่ทำการเดินเรือท่องเที่ยวและเรือโดยสารระหว่างแขวงบ่อแก้ว ถึงหลวงพระบาง สปป.ลาว ซึ่งคนขับเรือมีความชำนาญและรู้ร่องน้ำการเดินทางเรือเป็นอย่างดี ถึงแม้เส้นทางเดินเรือในน้ำโขงบริเวณดังกล่าวจะมีเกาะแก่ง สันดอน เป็นจำนวนมากในแม่น้ำ

6. เรือบรรทุกสินค้า

ตัวเรือต่อจากเหล็กและไม้ โดยมีโครงเรือเชื่อมอยู่ด้านใน เป็นเรือขนาดใหญ่ กว้าง 5 เมตร ยาว 30 กว่าเมตร กินน้ำลึก 1.5 เมตร บรรทุก 150 – 200 ตัน ติดเครื่องยนต์ขนาดใหญ่อยู่กลางลำเรือด้านท้าย ท้ายเรือทำเป็นอาคาร 2 ชั้น ใช้เป็นพื้นที่ขับเรือและพื้นที่ใช้สอยอื่นๆ โดยมีห้องนอน ห้องน้ำ ห้องครัว และมีเครื่องอำนวยความสะดวกอื่นๆ เหมือนบ้านเคลื่อนที่ในแม่น้ำ

ใช้บรรทุกสินค้าต่างๆ ข้ามพากไทย-ลาว เช่น วัสดุก่อสร้างต่างๆ และไม้แปรรูปจากประเทศลาว มีจุดจอดเรือที่ทำจอดเรือแขวงห้วยทราย สปป.ลาว และท่าเรือบัก อำเภอยะโฮงของ ประเทศไทย

7. เรือเร็ว (เรืออีบรีอ)

เป็นเรือหางยาวติดเครื่องยนต์ บรรทุกผู้โดยสารได้ 5-6 คน ใช้เป็นเรือท่องเที่ยวในอำเภอเชียงแสน บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ และใช้เป็นเรือโดยสารเดินทางระหว่างแขวงบ่อแก้ว ปากแบง หลวงพระบาง (สปป. ลาว) เป็นเรือที่เดินทางได้รวดเร็วมาก ในอดีตชาวบ้านมักจะเรียกว่า เรืออีบือ เพราะเสียงจากเครื่องเรือ จะมีความดังมาก และได้ยินเสียงมาแต่ไกล ปัจจุบันได้มีการพัฒนาโดยการใช้ น้ำที่ออกมาจากการระบายความ ร้อนของเครื่องยนต์ผ่านเข้าไปในท่อไอเสียทำให้เสียงเงียบลงไปมาก

8. เรือแข่ง

ในอดีตเรือแข่งจะเป็นที่ทำจากไม้ท่อนเดียว ความยาว 30 เมตร นำมาขุด และสุมไฟตัดให้ตรง เสร็จแล้วใส่กระดูกเรือ ตกแต่งตามแบบที่ต้องการ ปัจจุบันวิวัฒนาการและเทคโนโลยีก้าว ไกล สามารถใช้ไม้ แผ่น มาต่อกันให้เป็นลำเรือที่มีลักษณะเรียว บาง เบา ชาวบ้านในวงการเรือยาวเรียกกันว่า เรือสูตร เหมาะกับการแข่งขันชิงความเป็นหนึ่งแห่งสายน้ำ

เรือแข่งแบ่งประเภท ตามจำนวนของ ฝีพาย คือ 12 25 30 40 55 ฝีพาย

เรือยาวใหญ่ จะต้องมีความยาวประมาณ 13-15 วา (26 – 30 เมตร)

เรือยาวกลาง จะต้องมีความยาวประมาณ 11-12 วา (22 – 24 เมตร)

เรือยาวเล็ก จะต้องมีความยาวประมาณ 10 วา (20 เมตร)

เรือยาวจิ๋ว จะต้องมีความยาวประมาณ 7 วา (14 เมตร) หมายเหตุ เรือจิ๋ว (12 ฝีพาย) นิยมใช้ไม้ขี้ ทุบ เพราะมีน้ำหนักเนื้อเบา กว่า

ลักษณะเรือที่ใช้ในแม่น้ำสาขา

ด้านลำน้ำสาขาของแม่น้ำโขง เช่น แม่น้ำรวก แม่น้ำกก และแม่น้ำอิง ลักษณะของลำน้ำสาขาโดยภาพเป็นแม่น้ำ เป็นลำน้ำที่มีความกว้างไม่มากนัก กระแสน้ำไหลเอื่อยช้าๆ ไม่ไหลแรงเหมือนแม่น้ำโขง ท้องน้ำเป็นดินปนทราย ไม่มีเกาะแก่ง หินผา เรือจึงเป็นเรือขนาดเล็กและมีหัวเรือท้ายเรือที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และกว้าง เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ในการหาปลามากกว่าการขนส่งสินค้าทางน้ำ เรือส่วนใหญ่จึงไม่ติดเครื่องยนต์ หรือติดเครื่องยนต์ขนาดเล็กบางลำเท่านั้น ซึ่งชาวบ้านเรียกเรือเหล่านี้ว่า เรือบก/เรือชุด

ชาวบ้านเรียกชื่อของเรือจากวิธีการบก เเจาะ หรือชุดไม้เนื้อแข็งทั้งต้นที่มีขนาดใหญ่ นำมาชุดหรือเจาะให้เป็นเรือ โดยให้เหลือความหนาของไม้ 1.5-2 นิ้ว ตัวลำเรือจะไม่มีไม้โครงเรือภายในลำเรือ โดยขนาดเรือจะยาวตั้งแต่ 7-15 ศอก หรือเป็นไปตามความยาวของต้นไม้ต้นนั้น โดยกำหนดทางลำต้นด้านล่างเป็นท้ายเรือ และด้านปลายของต้นไม้เป็นหัวเรือ ซึ่งใช้เวลาทำเรือประมาณ 15-20 วัน ไม้ที่ใช้ คือไม้สัก ไม้ตะเคียน จำปี จำปา และยมใหญ่ ซึ่งเป็นไม้ที่มีความคงทนสูง ลอยน้ำได้ดี และใช้งานได้ยาวนาน (คำว่าบก ในภาษาคำเมือง ภาคเหนือ แปลว่า เเจาะหรือชุด)

เรือประเภทนี้จะไม่นิยมดัดแปลงติดเครื่องยนต์จะใช้เป็นเรือพาย ซึ่งปัจจุบันไม่ค่อยมีให้เห็น เนื่องจากหาต้นไม้ขนาดใหญ่ที่เหมาะสมมาทำได้ยาก และมีขั้นตอนการทำเรือใช้เวลานาน และราคาแพง พบเรือที่ใช้ในแม่น้ำสาขา 2 ชนิด คือ (1)เรือกุ่มหรือเรือกาบ (2)เรือหางยก

1. เรือกุ่ม/เรือกาบ

เป็นเรือต่อที่ใช้แผ่นไม้ขนาดความกว้าง ตั้งแต่ 8-12 นิ้ว ยาว 10-12 ศอก มาต่อเป็นตัวเรือ โดยนำไม้แผ่น จำนวน 3 แผ่น มาต่อกันโดยมีโครงตัวเรือเชื่อมอยู่ด้านใน ไม้แผ่นที่หนึ่งทำเป็นท้องเรือ อีกสองแผ่นทำเป็นข้างเรือ ส่วนหัวเรือท้ายเรือจะเป็นไม้ท่อนขนาดใหญ่ 2 ท่อน ชุด เเจาะเป็นรูปหัวเรือท้ายเรือ แล้วนำมาต่อในภายหลัง ซึ่งหัวเรือท้ายเรือจะมีความยาวประมาณ 1 เมตร กว้าง 25-30 เซนติเมตร เมื่อต่อเรือเสร็จจะใช้

น้ำมันยาง อุดรอยต่อส่วนต่างๆของเรือ ตากแดดทิ้งไว้ 5-7 วัน จึงทาสีและตากแดดจนแห้ง จึงนำเรือลงแม่น้ำ ได้ ระยะเวลาการต่อเรือประมาณ 10-15 วันต่อ 1 ลำ หรือมากกว่านั้น แล้วแต่ขนาดของเรือ ปัจจุบันหาไม้ขนาดใหญ่และเหมาะกับการทำเรือได้ยาก จึงมีการตัดแปลงต่อเรือด้วยเหล็กกันมากขึ้น โดยยังคงต่อเรือเหล็ก โดยใช้รูปแบบเดิมเช่นเรือไม้ ไม้ที่นิยมนำมาทำเรือ คือ ไม้สัก ไม้ตะเคียน และเหล็กแผ่น

2. เรือหางยก

เรียกชื่อตามลักษณะของการบังคับใบพัดและหางเสือของเรือ ที่ต้องยกขึ้น-ลงในช่วงขับเรือ ซึ่งลักษณะของเรือหางยก เหมือนเรือกุ่ม/เรือกาบ ทุกประการมีทั้งเรือที่ต่อจากไม้และต่อจากเหล็ก โดยนำเรือมาตัดแปลงติดตั้งเครื่องยนต์ขนาดตั้งแต่ 3.5-8 แรงม้า โดยติดตั้งเครื่องยนต์ ใบพัดและหางเสือ อยู่ด้านท้ายใช้เรือในการหาปลาซึ่งสามารถทนแรงในการพายเรือและเดินทางได้ไกลมากขึ้น ไม้ที่นิยมนำมาทำเรือ คือ ไม้สัก ไม้ตะเคียน และเหล็กแผ่น

เรือในแม่น้ำอิง ทั้งเรือบก/เรือชุด เรือกุ่ม/เรือกาบ และเรือหางยก จะมีหัวเรือท้ายเรือ ใหญ่และยาว เพื่อการใช้ประโยชน์ในการยึนหรือนั่ง ให้สะดวกสบาย ในการยึนทอดแห นั่งใส่เบ็ดตกปลา เก็บแ่ง และการนั่งพายเรือได้สะดวก เพราะเรือไม่ติดเครื่องยนต์

ด้วยกระแสน้ำที่ไหลเอื่อยช้า หรือการใช้เรือในหนองน้ำ พื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งน้ำจะนิ่ง เรือจึงต้องมีหัวเรือ ท้ายเรือที่หนักเพื่อให้ตัวเรือกินน้ำลึก และทำให้ลำเรือนิ่ง พายเรือคล่องตัว ไม่เบาจนเกินไปซึ่งทำให้เรือ หมุน เคว้งเวลาพาย บังคับทิศทางยาก

ความเชื่อเรื่องเรือ

กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตพึ่งพาในแม่น้ำโขง ส่วนใหญ่มีเรือเป็นของตนเอง เช่น คนขับเรือรับจ้าง ที่มีเรือยนต์วิ่งรับจ้างขนส่งสินค้าระหว่างไทย-ลาว รวมถึงการรับจ้างนำนักท่องเที่ยวล่องแม่น้ำโขง กลุ่มคนหาปลา ตามลี้และตามหมู่บ้านต่างๆ กลุ่มคนขับเรือรับจ้างทั้งคนไทยคนลาว นับถือแม่ย่านางเรือ พระยานาค และศาลเจ้าที่ตัวอย่าง เช่น คนขับเรือรับจ้างบ้านวัดหลวง เชื่อและนับถือเจ้าพ่อผาด่าน ซึ่งมีศาลอยู่ตรงทำน้ำจุดจอดเรือของบ้านวัดหลวง ชาวเรือทั้งหลายก็จะบนบานศาลกล่าวขอโชคขอพร ให้เจ้าพ่อได้ช่วยปกป้องรักษาการค้าขายและความปลอดภัยในการขับเรือ ทุกวันที่ ๒๐ เมษายนของทุกปีก็จะทำพิธีเลี้ยงเจ้าพ่อผาด่าน

คนลาวที่ขับเรือท่องเที่ยว เรือโดยสาร บริเวณหัวเรือทุกลำจะมีดอกไม้ เครื่องบูชา ต้นไม้มงคลวางไว้หัวเรือเพื่อบนบานบูชาแม่ย่านางเรือและเจ้าที่เจ้าทาง เพื่อเป็นสิริมงคลให้การเดินทางในแม่น้ำโขงปลอดภัย ซึ่งจุดสำคัญในการสักการบูชาของคนลาวแถบนี้คือ ถ้ำตั้ง แขวงหลวงพระบาง

กลุ่มคนหาปลา ตลอดลำน้ำโขงจะพบกระท่อมเพิงพักที่ทำมาจากไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ ที่คนหาปลาปลูกสร้างอยู่ทั่วไปตามเกาะ แก่ง หาด ดอนทราย พบเห็นได้ตลอดทั้งปี แต่พบมากที่สุดฤดูน้ำลด เช่น บริเวณดอนผีหลง ดอนโป่ง ดอนแวง และแจมปอง ซึ่งคนหาปลาที่มีทั้งคนไทยคนลาว ที่มีความเชื่อเรื่องผีเจ้าที่เจ้าทาง ซึ่งแต่ละจุดที่มีเพิงพักหาปลาก็จะมีศาลหรือจุด ที่วางเครื่องถวายสิ่งของเช่นไหว้ สำหรับเจ้าที่เจ้าทางอยู่เสมอ

พิธีกรรมและความเชื่อในการหาปลา : ความเชื่อเมื่อออกหาปลา

ก่อนการออกเรือไปหาปลาในแต่ละครั้ง คนหาปลาทุกคนจะมีการบนบานบอกกล่าวกับเรือของตัวเอง ด้วยปากเปล่าเสียก่อนเพื่อให้เกิดความหมาย เช่น บนว่าในวันนี้ขอให้ได้ปลาเยอะๆ เมื่อได้ปลาเยอะก็จะทำการเลี้ยงเรือ แต่ถ้าหาปลาไม่ได้ก็ไม่ได้เลี้ยงเรือ การบนบานเรื่อนั้นคนหาปลาที่มีความเชื่อว่า เรือของตัวเองมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตัวเองเคารพนับถือคอยคุ้มครองอยู่ ควรให้ความยำเกรง ไม่กล่าวลบหลู่ คนหาปลาบางคนก็มีความเชื่อว่า ถ้าเอาไม้พายเรือกระทิงกลางลำเรือจะหากินไม่พามา

เมื่อจะซื้อเรือหรือต่อเรือจะต้องมีการดูตาเรือ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการเลือกเรือเพื่อใช้ในการหาปลา คนหาปลาที่เป็นช่างต่อเรือเมื่อต้องการเรือก็จะตัดไม้มาทำเอง ไม้ที่นิยมเอามาทำเรื่อนั้นก็เป็นไม้แห้งงา ไม้ขอนเตาหรือไม้ไค่นุ่น

ไม้แห้งงาคือไม้ที่ขึ้นอยู่ริมห้วย ซึ่งน้ำไหลมาคนละทิศทางแล้วมาบรรจบกันบริเวณสภห้วยและมีต้นไม้ขึ้นอยู่เรียกว่า ไม้แห้งงา เมื่อเราเดินไปเราจะได้เห็นเงาของต้นไม้อยู่ในน้ำ เมื่อเจอก็ตัดลงมา และที่สำคัญต้องเป็นไม้ตะเคียน ไม้แคน ไม้ซ้อ ไม้แดงน้ำ เพราะตามความเชื่อชาวบ้านเชื่อว่าไม้เหล่านี้เป็นไม้ที่มีผีประจำต้นไม้เป็นเจ้าของ ถ้าไม้ต้นนั้นขนาดใหญ่และสามารถนำมาทำเรือได้ 3 ลำ ในเรือ 3 ลำนี้ถ้าใครได้เอาเรือลงน้ำก่อนก็จะหาปลาได้เยอะ ซึ่งก่อนตัดต้นไม้ก็จะมีพิธีเช่นไหว้ผีเจ้าที่เพื่อขออนุญาตตัดไม้

ไม้ไค่นุ่น หมายถึงไม้ที่ไค่นลงมาเอง หากเป็นไม้ตะเคียนจะทำดีมากเพราะเชื่อว่าเมื่อนำมาทำเรือแล้ว

เรือจะช่วยให้อัปปลาขนาดใหญ่ได้ และเชื่อว่าการที่จะสามารถสังเรือของตนให้อัปปลาได้ตัวใหญ่และจำนวนเยอะๆ เจ้าของเรือต้องเลี้ยงผีเรือให้ดี

การเลือกไม้ที่จะนำมาต่อเรือ มีหลักตามความเชื่อดั้งเดิม คือ ดูที่ตาไม้ที่อยู่บนแผ่นไม้แต่ละแผ่นว่าเข้าลักษณะที่เป็นไม้มงคลหรือไม่ ลักษณะของตาไม้ที่ดีและทำให้หมาวน คือ

- 1.ตาห้อยเงิบ หมายถึง ตาไม้ที่อยู่บริเวณที่คนหาปลาใช้ห้อยปลา ติดกับเรือ
- 2.ตาสามเส้า หมายถึง ตาไม้สามจุดที่อยู่บนพื้นเรือ ประกอบรวมกันมีลักษณะเหมือนก้อนเส้า (สามเหลี่ยม)
- 3.ตาชะน้ำ หมายถึง ตาไม้ที่อยู่ระหว่างเครื่องยนต์เรือกับบริเวณที่นั่งคนขับ
- 4.ตาปลดปลา หมายถึง ตาไม้ที่อยู่บริเวณที่คนหาปลานิยมปลดปลาออกจากมอ (ตาข่าย)

ลักษณะของตาเรือที่ทำให้ไม่หมาวน (จับปลา

- 1.เรือที่มีตาจิ้งจอน หมายถึง ตาที่อยู่ด้านหลังคนขับและเครื่องยนต์เรือ ซึ่งอยู่บริเวณพื้นเรือด้านท้าย จะทำให้เจ้าของต้องเจ็บป่วยหรือหาปลาไม่หมาวนอยู่ตลอดเวลา
- 2.ต่าบ่นพื้น หมายถึง ตาไม้ที่อยู่ตรงกลางพื้นเรือ เป็นตาไม้ดีเรือจะลุ่มได้บ่อย

ในบางกรณีไม้ที่ได้มามีตาหมาวนอยู่ทางด้านโคนต้นไม้ก็นิยมแก่เคล็ดด้วยการเอาทางโคนไม้มาเป็นหัวเรือเพราะมีตาหมาวนอยู่ แต่ส่วนมากจะไม่นิยมเอาทางโคนไม้มาไว้ทางหัวเรือ

เมื่อซื้อเรือใหม่ หรือต่อเรือเสร็จ คนหาปลาต้องเลี้ยงเรือก่อน การเลี้ยงเรือก็แล้วแต่ความเชื่อของแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่ช่วงทำพิธีก็จะห้ามผู้หญิงขึ้นหัวเรือ เพราะถือว่าเรือได้เลี้ยงผีและเชิญแม่นางเรือแล้ว บางคนช่วงทำพิธีเลี้ยงเรือก็จะให้ผู้หญิงเดินเข้าไปก่อนให้เหยียบพื้นเรือก่อน ในช่วงระหว่างเหยียบพื้นเรือก็ให้ผู้หญิงพูดไปด้วยว่า เรือลำนี้ไม่มันอ่อน ไม่นุ่ม เพื่อเป็นการปราบนางเรือ เพื่อให้อยู่ในโอวาทเจ้าของเรือ โดยการเหยียบจากท้ายเรือไปออกทางหัวเรือ หรือถ้าเริ่มเหยียบจากหัวเรือต้องออกทางท้ายเรือเสมอไม่กลับไปทางเดิม การทำแบบนี้มีเฉพาะบางคนเท่านั้น

วันแรกที่นำเรือลงน้ำและหาปลาเมื่อได้ปลามาในวันนั้น เจ้าของเรือต้องนำปลาที่ได้มาทำอาหารเลี้ยงเรือ เมื่อเสร็จพิธีต้องเรียกญาติพี่น้องและเพื่อนบ้านคนอื่นๆมากินด้วยกัน ส่วนการบนบานขอโชคหมาวนให้แม่ นางเรือช่วยหาปลาได้เยอะๆ เมื่อได้ปลาตามที่บนบานกับเรือครบแล้วก็จะทำพิธีเลี้ยงเรือ โดยส่วนใหญ่ เครื่องเช่นหัวจะเป็นเหล่าไห ไก่คู่ ซึ่งการบนบานในกรณีนี้ทำได้ตลอดทั้งปี ไม่ระบุช่วงเวลาตายตัว

ปลาบึก และความเชื่อ

ปลาบึกเป็นปลาน้ำจืดชนิดไม่มีเกล็ดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก และพบเพียงแห่งเดียวคือแม่น้ำโขง ขนาดปลาบึกใหญ่ที่สุดที่เคยจับได้และบันทึกไว้ คือหนัก ๒๘๒ กิโลกรัม มีขนาดยาววัดได้ถึง ๓ เมตร

เมื่อครั้งอดีตช่วงเดือนเมษายน หลังเทศกาลสงกรานต์นับ ตั้งแต่วันที่ 20 เมษายนเป็นต้นไปชาวบ้าน ไทย-ลาว บ้านหาดไคร้ อำเภอเชียงของ และชาวบ้านลาว แขวงบ่อแก้ว จะลงไหลมองจับปลาบึก บริเวณดอน แวง ท่าเรือบ้านหาดไคร้ ซึ่งการไหลมองปลาบึกนั้นเรือ 1 ลำ จะมีพรานจับปลาบึก 3-4 คน ช่วยกัน โดยมีการ จัดลำดับคิวไหลมอง ตลอดทั้งกลางวันและกลางคืน ซึ่งก่อนการลงจับปลาบึกจะมีพิธีกรรมและความเชื่อ ต้อง ทำพิธีต่างๆก่อนเสมอ

คนหาปลาบ้านหาดไคร้เชื่อว่า ปลาบึกเป็นปลาที่มีเจ้าของ มีภูตผีคุ้มครอง เป็นปลาที่มีเจ้า ดังนั้นจึง ต้องทำพิธีเลี้ยงขอก่อนที่จะมีการจับปลา รวมถึงต้องบวงสรวงเรือ เครื่องมือ และบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางช่วย ดูแลความปลอดภัยของคนทีลงเรือจับปลาบึกทุกคนให้จับปลาได้และปลอดภัยไม่มีอันตรายจากการจับปลาบึก ก่อนที่จะออกเรือจับปลาบึกก็ต้องหาฤกษ์ยามก่อนว่าเวลาใดจะเหมาะสม หากได้วันเวลาตามฤกษ์ยามก็จะ ออกไปหาปลาบึก เมื่อจับปลาบึกได้คนหาปลาจะทำพิธีเลี้ยงผี ทั้งหมด 4 แห่ง คือ เลี้ยงผีลวง เลี้ยงแม่ย่านาง เรือ เลี้ยงผีโพ้ง และเลี้ยงผีเจ้าที่

1 การเลี้ยงผีลวง

การเลี้ยงผีลวงทำก่อนการลงจับปลาของทุกปี คนจับปลาบึกหาใดไร่ระบุว่า ลวงแปลว่า "ฟ้า" หรือ "ใหญ่" การเลี้ยงผีลวงจึงหมายถึงการเลี้ยงผีที่อยู่บนฟ้าหรือเทพเจ้าที่คอยดูแลรักษาปลาบึก

ในการเลี้ยงผีลวงนั้น คนหาปลาบึกแต่ละกลุ่มจัดเตรียมเครื่องเช่นอันประกอบด้วยเหล้า 1 ขวด ไก่ 1 คู่ สรวยดอกไม้ข้าวและเทียน 1 สรวย สรวยหมาก 1 สรวย และสรวยพลู 1 สรวย

ในวันเลี้ยงผีลวง คนหาปลาจะไปรวมกันที่ปางปลาคือบริเวณที่จะประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผี ช่วยกันสร้างศาลเพียงตา 1 หลัง ขนาดกว้างประมาณ 1 เมตร สูงประมาณ 70 เซนติเมตร และขึ้นวางเครื่องเช่นสรวย คนหาปลาจะนำเครื่องเช่นทั้งหมดมารวมกันที่หน้าศาลเพียงตา ผู้เฒ่าคนหาปลาที่อาวุโสเป็นผู้กล่าวบนบานให้สามารถจับปลาบึกได้ หากได้แล้วจะมาทำพิธีกรรมแก้บนอีกครั้งหนึ่ง หลังจากนั้นก็นำไก่ไปฆ่า ต้มให้สุก ฉีกเป็นชิ้น ๆ พร้อมกับก้อนข้าวเหนียวใส่ไว้ในจานไปถวายผีลวง รอประมาณ 30 นาทีแล้วก็บอกขออนุญาตนำไก่ที่เหลือไปกิน

หลังจากนั้นก็เข้าสู่การเตรียมการจับปลาบึก เมื่อพรานปลากลุ่มไหนจับปลาบึกได้จะต้องกลับมาเลี้ยงผีลวงตามจำนวนปลาที่จับได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อประมาณปี 2530 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เชียงของโดยนำพิธีการจับปลาบึกมาส่งเสริม จึงได้มีการกำหนดให้ทุกวันที่ 18 เมษายนของทุกปีเป็นวันบวงสรวง มีการจัดพิธีกรรมและการแสดงใหญ่โตพิธีนี้ถูกเปลี่ยนแปลงมากขึ้น เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2539 เจ้าชายอาภิชินแห่งญี่ปุ่นได้เสด็จมาเยือนเพื่อทอดพระเนตรพิธีบวงสรวงอย่างไม่เป็นทางการข้าราชการในท้องถิ่นจึงระดมชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จัดเตรียมพิธีการเพื่อให้สมพระเกียรติ มีการสร้างศาลเลี้ยงผีอย่างงดงาม ใหญ่โต มีการชัตราชวัตรในบริเวณหอดผีเครื่องเช่นสรวยมีเพิ่มมากขึ้น เช่น ผลไม้ หัวหมู ไก่ต้ม พราหมณ์ในพิธีถูกบังคับให้นุ่งชุดขาว ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจึงมีการประกอบพิธีกรรมในการจับปลาบึก ที่เปลี่ยนไปจากเดิมมาก อย่างไรก็ตามพรานปลาก็ยังคงประกอบพิธีกรรมแบบชาวบ้านอยู่ ซึ่งในการประกอบพิธี

แบบชาวบ้านนั้นคนที่หาปลาบึกจะเลี้ยงผีโดยไม่บอกให้ใครรู้

2. การเลี้ยงผีแม่ย่านางเรือ

คนหาปลาบึกเชื่อว่า เรือแต่ละลำมีแม่ย่านางสิงสถิตอยู่ ๓ นาง คือ นางผมหอมอยู่หัวเรือ นางคำฟูอยู่กลางลำเรือ และนางแก้วอยู่ท้ายเรือ ทำหน้าที่รักษาเรือ และช่วยให้จับปลาได้ดียิ่งขึ้น ก่อนที่จะจับปลาบึกจะต้องทำพิธีเช่นสรวงแม่ย่านาง จะต้องมีการเสี่ยงทายว่า แม่ย่านางจะรับเครื่องเซ่นอย่างไร ซึ่งมี 3 อย่าง ได้แก่ หัวหมู ไก่แดง และไก่ขาว โดยการเสี่ยงหยิบเมล็ดข้าวเปลือก ๓ ครั้งสำหรับเครื่องเซ่นหนึ่งอย่าง นับทีละคู่ ถ้าอย่างไหนเศษก็ถือว่าแม่ย่านางไม่รับ แต่ถ้าอย่างไหนหยิบ 3 ครั้งแล้วนับแต่ละครั้งเป็นคู่ไม่มีเศษ ถือว่าแม่ย่านางจะรับเครื่องเซ่นนั้น ถ้าเรือลำไหนเสี่ยงทายได้ไก่ขาว ถือว่าเรือลำนั้นมีแม่ย่านางที่มีอำนาจมากจะต้องเลี้ยงด้วยเครื่องเซ่น 12 อย่าง

เครื่องเซ่นสำหรับเลี้ยงผีแม่ย่านางมี 2 ชนิด คือ เครื่อง 4 และ เครื่อง 12

เครื่อง 4 ประกอบด้วยเทียน 2 เล่ม ดอกไม้แดง หมาก และใบพลูผูกติดกันด้วยฝ้ายรวมเป็น 1 ชุด คนหาปลาจะต้องนำไปเซ่นที่หัวเรือ 1 ชุด กลางเรือ 1 ชุด และท้ายเรือ 1 ชุดตามจำนวนของแม่ย่านาง

ส่วนเครื่อง 12 มีเครื่องเซ่นเหมือนกับเครื่อง 4 แต่เพิ่มเป็นจำนวน 12 ชุด โดยเซ่นแก่แม่ย่านางตนละ 12 ชุด รวมทั้งหมด 36 ชุด

เครื่องเซ่นที่ใช้เลี้ยงมีดอกชมพูสีแดง (ดอกหางนกยูง) ไก่ 2 ตัว (ยังไม่ตาย) เหล้า 1 ขวด น้ำหวาน น้ำดื่ม (สีแดง) พวงมาลัย (สีแดง) สรววยเทียน 6 คู่ (ดอกไม้ ธูป เทียน) ผลไม้ ขนม เสื่อแดง ชินแดง สร้อยแหวน เงิน ทอง แวน หวี แป้ง เครื่องตกแต่งนางเรือ และด้ายมัดเรือ

หลังจากที่มีการเตรียมสิ่งของทั้งหมดแล้วก็จะก่อไฟเพื่อตั้งน้ำต้มไก่ นำเรือ และมองที่จับปลาบึกได้มาจอดริมฝั่งบริเวณที่จะทำพิธี หลังจากนั้นก็นำไก่ ๒ ตัวที่ยังไม่ตายมาทุบลงไปกับตัวเรือตั้งแต่หัวเรือจนถึงท้ายเรือ จะต้องให้เลือดไก่ไหลติดอยู่กับเรือเพื่อให้แม่ย่านางเรือได้ดื่มเลือดของไก่บวงสรวง หลังจากไก่ตายก็จะเอาไปถอนขนแล้วต้มให้สุก แล้วนำมารวมกับเครื่องเซ่นทั้งหมดที่เตรียมไว้ถือว่าเสร็จไปแล้วหนึ่งขั้นตอน เมื่อไก่ที่ต้มสุกและเตรียมเครื่องเซ่นทั้งหมดพร้อมก็จะนำเครื่องเซ่นทั้งหมดไปวางไว้ที่กลางลำเรือ ยกเว้นเครื่องตกแต่ง

เสื่อผ้า แว่น หวี จะเอาไปวางไว้ที่หัวเรือ

เจ้าของเรือที่จับปลาบึกได้ก็จะบอกกล่าวแม่ย่านางว่า วันนี้มาเลี้ยงแม่ย่านางเรือที่ทำให้สามารถจับปลาบึกได้ขอให้แม่ย่านางมาकिनมารับของบวงสรวงที่ได้นำมาถวายเลี้ยงตอบแทนในครั้งนี้อย่างเป็นการขอขวัญเรือกลับคืนมาอยู่กับเรือ เนื่องจากเรือได้สะดุ้งตกใจจากการออกไปจับปลาใหญ่ที่มีเจ้าของ ให้ขวัญเรือกลับคืนมาเหมือนเดิม จะมีการเอาข้าวเหนียวปั้นพอคำแล้วฉีกเนื้อไก่ต้มวางติดกันเพื่อป้อนข้าวและเหล้ารวมถึงอาหารคาวหวานอย่างอื่นบอกกล่าวขอบคุณและบนบานต่อขอให้จับปลาบึกได้ตัวที่สองตัวที่สามต่อไป แล้วก็นำด้ายมาผูกไว้รอบลำเรือ เสร็จจากกลางลำเรือก็จะไปทำที่หัวเรือและท้ายเรือ ทำพิธีแบบเดิมทั้งสามจุด การเลี้ยงผีเกี่ยวกับการจับปลาบึกห้ามทำในวันพระ เพราะผีจะไม่รับและจะจับปลาไม่ได้

3. การเลี้ยงผีโพง

ผีโพงเป็นผีที่ถือว่าใหญ่ที่สุดของสถานที่ เป็นเจ้าน้ำเจ้าท่าคอยดูแล “ลวง” คนที่จับปลาบึกทั้งหมดในบริเวณหาใครจะต้องทำศาลให้ผีโพงอยู่ เป็นศาลที่คนที่จะลงหาปลาบึกมาช่วยกันทำในช่วงที่มีการลงหาปลาบึกและทำพิธีเชิญผีโพงเข้ามาอยู่เพื่อคอยดูแลและให้โชคลาภ

เครื่องเซ่นที่ใช้เลี้ยงผีโพงได้แก่ หัวหมู 1 หัว เหล้า 1 ขวด น้ำดื่ม ข้าวสุก ผลไม้ ขนม ลาบหมูดิบ หมากคำ พูใบ สรวยเทียน 1 คู่ (ดอกไม้ เทียน) รูป 9 ดอก พวงมาลัยสีแดง 2 พวง สีขาว 1 พวง

หลังจากที่เตรียมครบทุกอย่างก็จะนำเครื่องบวงสรวงไปวางไว้ที่ศาล จุดรูป 9 ดอก บอกกล่าวให้มารับเอาของบวงสรวงทั้งหลายที่นำมาถวายเพื่อเป็นการขอบคุณที่ได้ดูแลให้ปลอดภัยเสร็จแล้วก็จะทำการป้อนข้าวข้าวที่นำมาป้อนก็เป็นข้าวเหนียวปั้นพอคำกับลาบหมูดิบ เหล้า น้ำดื่ม ให้ผีโพง คนที่จะมาป้อนเป็นคนจับปลาบึกได้ ผลัดเปลี่ยนกันมาป้อนจนกว่ารูปทั้งหมดจะดับมอดลง หลังจากรูปมอดดับ หัวหมูเหล้าที่เหลือจากการเลี้ยงก็จะนำมาकिनและเลี้ยงคนที่มาร่วมพิธีหรือคนที่รู้จัก เมื่อเสร็จจากการเลี้ยงผีโพงก็จะไปเลี้ยงผีเจ้าที่ต่อไป

4. การเลี้ยงผีเจ้าที่

ผีเจ้าที่เจ้าทาง (ผีป่า) ส่วนใหญ่แล้วจะอยู่บริเวณดอนแวงซึ่งเป็นพื้นที่ที่คนหาปลาไปตั้งเพิงพักหลับนอนชั่วคราวในช่วงที่หาปลา ก่อนสร้างเพิงพักจะมีการบนิเจ้าที่เพื่อขอยู่พึ่งพาอาศัยสร้างเพิงพักหลับนอน ขอให้ช่วยคุ้มครองดูแล และขอให้ช่วยหาปลาให้ได้เยอะๆ เครื่องเช่นที่ใช้เลี้ยงผีเจ้าที่คือ ไก่ต้ม สรวยดอกไม้ ธูป เทียน ข้าว น้ำดื่ม และเหล้า

เมื่อจับปลาบึกได้ก็จะเลี้ยงผีเจ้าที่ การเลี้ยงผีเจ้าที่ขึ้นอยู่กับว่าใครจะบนิไก่ก่ตัว ส่วนใหญ่แล้วจะบนิไก่เป็นคู่ สถานที่บนิไม่ได้กำหนดเป็นพื้นที่ชัดเจนแล้วแต่ว่าใครจะบนิตรงจุดใด บนิตรงไหนก็ต้องทำพิธีเลี้ยงตรงจุดนั้น การเลี้ยงก็จะใช้ไก่ต้ม ข้าว เหล้า ทำการบนิบอกกล่าวให้มารับเครื่องบวงสรวงเหล่านี้ และบอกกล่าวขอบคุณและให้ช่วยดูแลคุ้มครองต่อไป หลังจากเสร็จพิธีก็เอาไก่อมากินกับคนที่มาร่วมพิธี

เรื่องการหาปลาและพื้นที่จุดหาปลา

โมง-ลั้ง-ลวง พื้นที่หาปลาแม่น้ำโขง

คนหาปลาเรียกพื้นที่หาปลาในแม่น้ำโขงว่า “โมง” หรือ “ลั้ง” โดยส่วนใหญ่จะเรียกว่า โมงหรือลั้ง มีที่เดียวที่เรียกว่า ลวง คือ ลวงไหลมองปลาบึกที่ดอนแขวง บ้านหาดไคร้

โมงหรือลั้งเป็นพื้นที่ส่วนรวมหรือพื้นที่หน้าหมู่บ้านของชุมชนริมน้ำโขง ลั้งแต่ละแห่งจะมีระบบการจัดการโดยคนที่รวมกลุ่มหาปลาด้วยกันในลั้งนั้น โดยเฉพาะการ “เพี้ยลั้ง” หมายถึงการทำความสะอาดลั้งโดยการเอาเศษไม้ขอนไม้ออกจากท้องน้ำที่ไหลมอง เพื่อจะได้หาปลาง่ายและไม่ให้อุปกรณ์ในการหาปลาเสียหาย

ในการเพี้ยลั้งจะมีการนัดหมายมาร่วมกันทำ ส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม ก่อนที่จะถึงเวลาที่ปลาจะอพยพขึ้นมาวางไข่ คนหาปลาที่ไม่สามารถมาช่วยทำความสะอาดลั้งได้ก็จะนำเหล่า ไก่ หรือเงินมาชดเชยแรงงานของตนเอง นอกจากจะมีการทำการเพี้ยลั้งแล้ว คนหาปลาตามลั้งต่างๆ ยังได้มีการจัดคิวไหลมอง เช่น ที่บ้านปากอิงใต้คนหาปลาจะจัดคิวไหลมองโดยยึดเอาคนที่มาถึงแม่น้ำโขงในแต่ละวันเป็นคิวที่ ๑ และคนที่มาต่อๆ มากี่เป็นคิวต่อไป ส่วนใหญ่ลั้งทุกลั้งคนหาปลาภายนอกชุมชนสามารถเข้ามาหาปลาโดยไม่ได้กำหนดว่าเป็นคนในชุมชนหรือไม่ เช่น ลั้งคกสละหรือลั้งปากขาว บ้านห้วยลึก ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่นที่มีคนหาปลาจากบ้านเวียงดอนชัย บ้านสบสม บ้านปากอิง อำเภอเชียงของ บ้านแจ่มป่อง อำเภอเวียงแก่นไปหาปลาในลั้งคกสละเป็นบางช่วงฤดู

มีบางลั้งเท่านั้นที่มีการเก็บเงินจากคนหมู่บ้านอื่นที่เข้ามาหาปลาในลั้ง เช่น ลั้งบ้านปากอิงใต้ที่เคยเก็บเงิน ๓๐๐ บาทต่อเรือหนึ่งลำที่จะหาปลาในลั้ง แต่ปัจจุบันระบบนี้ได้ถูกยกเลิกไป

เรือ กับประเพณี วัฒนธรรม

ไหลเรือไฟ

ประเพณีไหลเรือไฟ เป็นวิถีวัฒนธรรมของคนลาวหลวงพระบาง ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานริมแม่น้ำโขงในอำเภอเชียงของ อำเภอเวียงแก่น ประเทศไทยและแขวงบ่อแก้วประเทศลาว ซึ่งในฝั่งประเทศไทยมี 2 ชุมชนที่สืบทอด สืบสานประเพณีนั้นเรื่อยมา คือ ชุมชนบ้านห้วยลึก ตำบลม่วงยาย อำเภอเวียงแก่น และบ้านปากอิ่ง ตำบลศรีดอนชัย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ซึ่งจัดกิจกรรมนั้นทุกปีในช่วงก่อนคืนออกพรรษา ชาวบ้านจะทำการต่อเรือซึ่งทำจากไม้ไผ่ ทางมะพร้าว ต้นกล้วย กาบต้นกล้วย นำมาตกแต่งประดับประดาให้สวยงาม ตั้งไว้บริเวณวัด จะทำพิธีถวายเรือไฟบอก แล้วจุดเทียนให้เรือไฟสวยงามก่อนจะเป็น ประเพณีออกพรรษาที่สมบูรณ์ในวันรุ่งขึ้น ในกลางคืนจะมี "การแข่งขันจุดพลุดอก(บอกไฟดอก)" ในประเพณีไหลเรือไฟ การแข่งขันจุดพลุดอก(บอกไฟดอก)ของชาวบ้านห้วยลึกในเทศกาลไหลเรือไฟมักจะแข่งขันเพื่อความสนุกสนานหลังจากที่ได้มีการจุดเรือไฟบอก ถวายเป็นพุทธบูชาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชาวบ้านจะนำบอกไฟดอกที่ทำขึ้นมาเองมาจุดเพื่อประชันและแข่งขันกันเพื่อความสนุกสนาน โดยจะใช้กระบอกไม้ไผ่ แต่งกระบอกสวยงามด้วยใบต้นวาสนาประดับดอกไม้ให้สวยงาม เพื่อความเป็นสิริมงคล และขุดฝังในดินแล้ว นำยางรถยนต์มาวางล้อมไว้เพื่อความปลอดภัย ไม่มีการพนันแต่เพื่อความสนุกสนาน

แข่งเรือ

การแข่งขันเรือช่วงออกพรรษาถือเป็นงานใหญ่ของชุมชนริมฝั่งโขงทั้งประเทศไทยและประเทศลาว หรือที่คนลาวเรียกว่า บุญสว่างเฮือ คืองานบุญเดือน 9 แข่งเรือพาย และ บุญห่อข้าวประดับดิน คือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรพบุรุษที่ล่วงลับ รวมทั้งวิญญาณเร่ร่อนทั้งหลาย เชื่อกันว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวจะได้รับการปลดปล่อยกลับมาเยี่ยมเยือนโลกมนุษย์อีกครั้ง ชาวบ้านจะเตรียมของไว้สำหรับถวายพระ และ ข้าวห่อข้าว

หรือกรวยใบตองขนาดใหญ่ภายในบรรจุข้าวปลาอาหารและผลไม้ สำหรับไว้ทานแก่วิญญาณที่ไร้ญาติ และจัดการแข่งเรือเพื่อความสนุกสนาน รื่นเริง เช่นเดียวกับ

ชุมชนในแถบตัวอำเภอเชียงของ บ้านหัวเวียง บ้านวัดแก้ว บ้านวัดหลวง บ้าน การแข่งเรือในอดีตจะมีหลากหลายประเภท เช่น 35 ฝีพาย 12ฝีพาย ฝีพายชาย ฝีพายหญิง ปัจจุบันเหลือเพียงประเภทเดียว คือ 12 ฝีพาย

พิธีแข่งเรือส่วนใหญ่จะไม่มีพิธีกรรมทางศาสนาอะไร แต่จัดขึ้นเพื่อความสนุกสนานเป็นหลัก โดยในช่วงหลังมีพิธีการแข่งขัน คือ มีการเปิดงาน มีกติกามีกรรมการตัดสิน และมีการแบ่งประเภทเรือ รวมถึงการชิงแชมป์ในถ้วยรางวัลต่างๆและเรือแข่งท้องถิ่นต่างๆเดินทางออกไปแข่งข้ามลุ่มน้ำกันมากขึ้น

ผลการสำรวจจำนวนเรือ

ผลการศึกษาการรวบรวมข้อมูลพบว่าจำนวนเรือของชาวบ้านอำเภอเชียงแสนถึงอำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นเรือขนาดเล็ก ขนาดกลาง ที่ชาวบ้านริมแม่น้ำโขงในฝั่งประเทศไทยเป็นเจ้าของและใช้เรือในการอำนวยความสะดวกในกิจกรรมต่างๆ ตามท่าจอดเรือของชาวบ้าน และตามจุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดนไทย-ลาว ซึ่งการเก็บข้อมูลนี้เน้นเก็บข้อมูลจำนวนเรือหาปลาและเรือขนส่งสินค้าข้ามพากเป็นหลัก ไม่ได้เก็บข้อมูลเรือท่องเที่ยวขนาดใหญ่ เรือบรรทุกสินค้าขนาดใหญ่และเรือเร็วที่ใช้ในการท่องเที่ยว ซึ่งตามที่กล่าวไปแล้วนั้น การเก็บข้อมูลในครั้งนี้มีจุดประสงค์ที่จะทราบถึงจำนวนเรือ จอดเรือ จำนวนพื้นที่หาปลา จำนวนจุดผ่อนปรนทางการค้าชายแดนไทย-ลาว ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์ตามพื้นที่ต่างๆ เหล่านั้น ให้เป็นข้อมูลพื้นฐานเปรียบเทียบก่อนและหลังของจำนวนเรือขนาดเล็ก เพื่อให้ทราบถึงการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของจำนวนเรือทั้ง 3 อำเภอ จากการพัฒนาด้านต่างๆที่ผ่านมาในแม่น้ำโขงส่งผลดีหรือผลกระทบอย่างไรต่อการใช้เรือขนาดเล็ก ขนาดกลางของชาวบ้านฝั่งประเทศไทย

ผลการศึกษาพบเรือทั้งหมด 266 ลำ และเรือแพ 5 หลัง ดังนี้

1. จำนวนเรืออำเภอเชียงแสน พบ 69 ลำ จากการสำรวจพื้นที่ 5 แห่ง

1.1 ลั้งหาปลา 3 แห่ง เรือทั้งหมดใช้ในการหาปลา คือ ลั้งหลักเจ็ด 32 ลำ ลั้งสบคำ 15 ลำ ลั้งสบกก 11 ลำ

1.2 จุดจอดเรือท่าเรือบ้านปางของ จำนวน 3 ลำ ซึ่งบริเวณนี้ในอดีตเป็นจุดหาปลาของชาวบ้านแต่ปัจจุบันชาวบ้านกำหนดให้เป็นเป็นเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาของหมู่บ้าน

1.3 จุดผ่อนปรนบ้านสวนดอก จำนวน 8 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามพาก และหาปลา

2. จำนวนเรืออำเภอเชียงของ พบ 113 ลำ จากการสำรวจพื้นที่ 9 แห่ง

2.1 จุดผ่อนปรนบ้านหาดบาย 10 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามพาก และหาปลา

2.2 ลั้งดอนที่ 6 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามพาก และหาปลา

2.3 บ้านเมืองกาญจน์ 3 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามพาก และหาปลา

2.4 ท่าเรือบ้านหัวเวียง 23 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามพาก

2.5 ท่าเรือบ้านวัดหลวง 14 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคน ขนส่งสินค้าข้ามพาก และนำเที่ยว

2.6 ท่าเรือบ้านศรีดอนชัย 4 ลำ ใช้หาปลาและแพเลี้ยงปลา

2.7 ลั้งหาดไคร้ 35 ลำ ใช้ในการหาปลา

2.8 ลั้งปากอิง 16 ลำ ใช้ในการหาปลา

2.9 บ้านวัดแก้ว 2 ลำ ใช้ในการหาปลา

3. จำนวนเรืออำเภอเวียงแก่น พบ 84 ลำ จากการสำรวจพื้นที่ 2 แห่ง

3.1 จุดผ่อนปรนบ้านแจมป่อง 60 ลำ ใช้ในการรับจ้าง รับ-ส่งคนและขนส่งสินค้าข้ามฟาก และหาปลา

3.2 จุดผ่อนปรนบ้านห้วยลึก 24 ลำ ใช้ในการหาปลา ขนส่งสินค้า และเรือแพ 5 หลัง

ลั้งหลักเจ็ด เชียงแสน

จุดจอดเรือบ้านปางของ

ท่าเรือจุดผ่อนปรนบ้านสวนดอก

จุดผ่อนปรนบ้านหาดบ้าย

ฝั่งตอนที่

ท่าเรือบ้านวัดหลวง

ล้งหาดไคร้

ล้งปากอิง

ท่าเรือบ้านแจมปอง

แหล่งข้อมูลอ้างอิง

แม่น้ำโขงแม่น้ำแห่งวิถีชีวิตและวัฒนธรรม : งานวิจัยชาวบ้านโดยคณะนักวิจัยชาวบ้าน เชียงของ-เวียงแก่น
พฤศจิกายน 2547

ภาคผนวก

ตารางข้อมูลการสำรวจเรือ เมื่อ ตุลาคม 2560

1) หมู่บ้าน ห้วยลึก ตำบล หล่ายงาว อำเภอ เวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ			การใช้ประโยชน์			ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือแพ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	นายอินสม วิเศษณ์	/			/			/		3	6.5
2.	นายชัยวัฒน์ ดวงธิดา	/			/			/		3	6.5
3.	นายอดิสร ศรีสวัสดิ์	/			/			/		3	6.5
4.	นายสมบุรณ์ คำมวงค์	/			/			/		4	5.5
5.	นายสุเทพ บัวไลเดช	/			/			/		4	5.5
6.	นาย ศรีสุวรรณ บัวไลเดช	/			/			/		4	5.5
7.	นายแสงสุรี บัวไลเดช	/			/			/		4	5.5
8.	นายยงค์ศักดิ์ ผลดี	/			/			/		4	5.5
9.	นายบรรจง ศรีพรรณ	/			/			/		3	5.5
10.	นายสุพจน์ พงษ์สวัสดิ์	/			/			/		4	6.5
11.	นายบุญชู ศรีนาวงค์	/			/			/		4	5.5
12.	นาย ประสิทธิ์ อินทวงค์	/			/			/		4	6.5
13.	นายทองพิน วิลัยพันธ์	/			/			/		4	5.5
14.	นายสายันต์ อินทวงค์	/			/			/		4	5.5
15.	นายสมศักดิ์ พงษ์สวัสดิ์	/			/			/		4	5.5
16.	นายทองไหว บัวไลเดช	/			/			/		4	5.5
17.	นายคำมาย บุญมี	/			/			/		4	5.5
18.	นายหล้า พงษ์สวัสดิ์	/			/			/		4	5.5
19.	นายสมพงษ์ กัญยาเดช	/			/			/		4	5.5
20.	นายไกรวัล บัวไลเดช	/			/			/		4	5.5
21.	นายสมรัตน์ อินตะปัญญา	/			/			/		4	5.5
22.	นายบุญมี ชัยวงค์	/			/			/		4	5.5
23.	นายสมดี ผลดี	/			/			/		4	5.5

24.	นายบุญเพชร ประดิษฐ์	/			/			/		4	5.5
25.	นายแสงหล้า พงษ์สวัสดิ์			/				/		2	
26.	นายคำพันธ์ อินตะปัญญา			/				/		5	
27.	นายสมหมายอินตะปัญญา			/				/		5	
28.	นายสมคิด อินตะปัญญา			/				/		5	
29.	นายอานนต์ อินตะปัญญา			/				/		4	

2) หมู่บ้าน หาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ท่าเรือบ้านหาดไคร้ใช้ร่วมกันกับบ้านใจใจ ในอดีตเมื่อ 20 ปีก่อน เรือหาปลาในบริเวณนี้มีจำนวนมาก รวมทั้งเรือจับปลาก็มีประมาณเกือบ 300 ลำ เรือที่ไหลมืองต้องจอดรอคิวปล่อยมืองหนึ่งวันจะได้ออกคิวไหลมืองเพียงวันละ 2 รอบเท่านั้น เพราะฤดูกาลหาปลาจะมีคนมาหาปลาเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันมีจำนวนเรือลดลง สาเหตุมาจาก 1.จำนวนปลาลดลง 2.หยุดจับปลาก็ 3.การเปลี่ยนแปลงของระดับน้ำขึ้นลงไม่ปกติ

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ			การใช้ประโยชน์			ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือแพ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	ลุงน้อยจันทร์	/			/			/			9 แรง
2.	ลุงน้อยจันทร์	/			/			/			6.5 แรง
3.	ตี	/			/			/			6.5 แรง
4.	พี่หนุ่ย	/			/			/			6.5 แรง
5.	น้ำบัตติ	/			/			/			6.5 แรง
6.	หนึ่ง	/			/			/			6.5 แรง
7.	สมบูรณ์	/			/			/			6.5 แรง
8.	ลุงน้อย	/			/			/			6.5 แรง
9.	ลุงน้อยรส	/			/			/			9 แรง
10.	จำรัส	/			/			/			6.5 แรง
11.	ปู	/			/			/			6.5 แรง
12.	จันทร์	/			/			/			6.5 แรง
13.	สนั่น	/			/			/			6.5 แรง
14.	ดาบรัส	/			/			/			6.5 แรง

15.	นิว	/			/			/			6.5 แรง
16.	ลุงแอ็ด	/			/			/			6.5 แรง
17.	พี่หนูย	/		/				/			

3) หมู่บ้าน ปากอิงใต้ ตำบล ศรีดอนชัย อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย

ปี 2545 จำนวนเรือ 60 ลำ

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ		การใช้ประโยชน์				ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือนแพ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	นายพรมมา สีดา	/			/			/			5.5
2.	นายจันทร์ อินทวงค์	/			/			/			5.5
3.	นายสมนึก เลิศตระกูล	/			/			/			5.5
4.	นายสุข เลิศตระกูล	/			/			/			5.5
5.	นายสมศักดิ์ ประทุมมา	/			/			/			5.5
6.	นายอนัน สุวรรณดี	/			/			/			5.5
7.	นายพรชัย บุคดี	/			/			/			5.5
8.	นายสมหวัง แสนสาน	/			/			/			5.5
9.	นายณรงฤทธิ์ บุคดี	/			/			/			5.5
10.	นายอวยชัย คงสวน	/			/			/			5.5
11.	นายอำนาจ สุวรรณดี	/			/			/			5.5
12.	นายสาคร สรเสนา	/			/			/			5.5
13.	นายสมศักดิ์ สิงห์ทอง	/			/			/			5.5
14.	นายสมบัติ อินทวงค์	/			/			/			5.5
15.	นาย เสาร์ สุวรรณดี	/			/			/			5.5
16.	นาย วินัย อินทวงค์	/			/			/			5.5

4) หมู่บ้านวัดหลวง ตำบลเวียง อำเภอ เชียงของ จังหวัดเชียงราย

มีการปรับเปลี่ยนการใช้เรือเดิมเป็นเรือไม้ ติดเครื่องยนต์ใช้น้ำมัน แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นเรือเหล็ก ติดเครื่องยนต์และใช้แก๊ส LPG ซึ่งในอดีตเมื่อปี 2530 มีเรือประมาณ 40 ลำ ใช้เรือในการค้าขายส่งของเป็น

หลัก ปัจจุบันมีการรับจ้างเป็นเรือท่องเที่ยวชมเกาะแก่งหินแม่น้ำโขง ส่วนจำนวนเรือที่มีอยู่ในตอนนี้ลดลงจาก
อดีต

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ			การใช้ประโยชน์			ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือแพ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	สุภาพ เกิดผล		/			/	/	/		4	1600
2.	ชฎิล เนียบแหลม		/			/	/	/		4	1600
3.	เสาร์แก้ว อำนวย		/			/	/	/		4	1500
4.	สมาน ราชคำ		/			/	/	/		4	1500
5.	สุรัตน์ ศิริเทพ		/			/	/	/		4	1600
6.	สวาทพล กำระร่วง		/			/	/	/		4	1600
7.	ทอง แซ่โง้ว		/			/	/	/		4	1600
8.	ประเสริฐ ชัยวุฒิ		/			/	/	/		4	1500
9.	สมพงษ์ เกิดผล		/			/	/	/		4	1600
10.	แดง ทาทอง		/			/	/	/		4	1600
11.	คู่ย ศิริเทพ		/			/	/	/		6	1500
12.	เต้า ศิริเทพ		/			/	/	/		7	1500
13.	นาถ สาวิรส		/			/	/	/		4	1500
14.	สมนึก ตอนะรักษ์		/			/	/	/		4	2000

5) หมู่บ้านหาดบ้าย ตำบลริมโขง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ระเบียบการใช้เรือบ้านหาดบ้าย หมู่ ๑ ต.ริมโขง อ.เชียงของ จ.เชียงราย

๑. กำหนดช่วงของแต่ละวัน ระหว่างเวลา ๐๕.๐๐ น. – ๒๐.๐๐ น. (เฉพาะเรือประมง) และ ๐๖.๐๐ น. – ๑๘.๐๐ น. (เฉพาะเรือรับจ้าง) โดยให้นำบัตรข้อมูลเรือ ติดตัวไปด้วยทุกครั้ง
๒. เรือทุกลำต้องจอดในที่จอดเรือที่กำหนดหลังเวลาการใช้เรือตามข้อ.๑
๓. กรณีจำเป็นจะใช้เรื่อนอกเวลาที่กำหนดในข้อ.๑ ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการจัดระเบียบเรือหรือขออนุญาตโดยตรงกับเจ้าหน้าที่ อส. ที่รักษาการบริเวณท่าจอดเรือ (จุดผ่อนปรน) และส่งสมุดควบคุมบันทึกไว้เป็นหลักฐานทุกครั้ง

๔. คณะกรรมการการจัดระเบียบเรือฯ กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนเข้มแข็งเป็นผู้รับผิดชอบ ในการจัดเวร-ยาม พร้อมกำหนดมาตรการในการรักษาความปลอดภัยของท่าจอดเรือ และตัวเรือ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ อส.
๕. ห้ามใช้ท่าจอดเรือนี้ในการดำเนินการใดๆ ที่ผิดต่อกฎหมายแห่งราชอาณาจักรไทย ถ้าผู้ใดพบเห็น หรือทราบข่าว กรุณาแจ้งให้ คณะกรรมการตามข้อ๔. หน่วยเรือรักษาความสงบเรียบร้อยตามลำ แม่น้ำโขงเขตเชียงราย (นรข.)โทร.๐๕๓-๖๕๐๗๒๔ สถานีเรือเชียงของ โทร.๐๕๓-๖๕๐๗๕๕ และเจ้าหน้าที่บ้านเมืองในโอกาสแรกเพื่อดำเนินการต่อไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ.๒๕๕๐

คณะกรรมการการจัดระเบียบเรือในแม่น้ำโขง

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ			การใช้ประโยชน์			ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือแพ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	นายอุ้น ธรรมวงศ์		/				/	/			9 แรง
2.	นายแสงปืด คำลือ		/				/	/			
3.	นายทวี ธรรมวงศ์		/				/	/			
4.	นายคำยอด ธรรมวงศ์		/				/	/			
5.	นายตาคำ ธรรมวงศ์		/				/	/			
6.	นายจตุพล ธรรมวงศ์		/				/	/			
7.	นายอินตา ธรรมวงศ์		/				/	/			
8.	นายสอน ธรรมวงศ์		/				/	/			
9.	นายสุขสันต์ ธรรมวงศ์		/				/	/			
10.	นายสมบัติ ธรรมวงศ์						/	/			

6) หมู่บ้านแจมปอง ตำบลหลายงาว อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย

วันที่ 21 ตุลาคม 2560 มีเรือข้ามฝาก/ส่งสินค้า ทั้งหมด 63 ลำ แบ่งเป็น 3 คิว คิวละ 21 ลำ ขนาดเรือทุกลำ ยาวประมาณ 16-17 เมตร ท้องเรือ 1.20 เมตร เครื่องยนต์ 1600 cc 70-80 แรงม้า 5-6 ปีที่ผ่านมาได้มีการเปลี่ยนจากเรือไม้เป็นเรือเหล็ก และใช้แก๊ส LPG แทนน้ำมัน

ลำดับ	ชื่อเจ้าของเรือ	ประเภทเรือ			การใช้ประโยชน์			ปัจจุบัน		อายุเรือ/ปี	ขนาดเครื่องยนต์
		เรือไม้	เรือเหล็ก	เรือไฟ	หาปลา	ท่องเที่ยว	ส่งของ	ใช้	ไม่ใช้		
1.	นายเมิง อินตา						/	/			
2.	นายเมื่อง ชัยวงศ์						/	/			
3.	นายมนตรี ชัยวงศ์						/	/			
4.	นายจรัญ ชัยวงศ์						/	/			
5.	นายเปรมกมล ชัยวงศ์						/	/			
6.	นายบุญยก อินตา						/	/			
7.	นายแสงเพชร ชัยวงศ์						/	/			
8.	นายบุญรัตน์ ชัยวงศ์						/	/			
9.	นายคง สุขคำฟอง						/	/			
10.	นายสมศักดิ์ ชัยวงศ์						/	/			
11.	นายมานพ วงศ์ชัย						/	/			
12.	นายมอญ อินตา						/	/			
13.	นายสมจิตร คำมะวงศ์						/	/			
14.	นายบุญจันทร์ โนชัย						/	/			
15.	นายประพันธ์ ชัยวงศ์						/	/			
16.	นายเลิศ อินตา						/	/			
17.	นายสุนทร ชัยวงศ์						/	/			
18.	นายจำเนียร อินตา						/	/			
19.	นายสมชาย อินตา						/	/			
20.	นายอภิชาติ คำมะวงศ์						/	/			
21.	นายต่อศักดิ์ ชัยวงศ์						/	/			
22.	นายซ่ง ชัยวงศ์						/	/			
23.	นายกำ ชัยวงศ์						/	/			
24.	นายประพันธ์ ชัยวงศ์						/	/			
25.	นายประพันธ์ ชัยวงศ์						/	/			
26.	นายประพันธ์ ชัยวงศ์						/	/			
27.	นายธีรวัฒน์ ชัยวงศ์						/	/			

28	นายสมนึก ป่าคา						/	/			
29	นายสมฤทธิ์ ชัยวงศ์						/	/			
30	นายอำนาจ ชัยวงศ์						/	/			
31	นายวิน ชัยวงศ์						/	/			
32	นายสม อินตา						/	/			
33	นายผ่อง ชัยวงศ์						/	/			
34	นายสมจิตร ชัยวงศ์						/	/			
35	นายคำมา ชัยวงศ์						/	/			
36	นายชินราช เดชมนต์						/	/			
37	นายณรงค์ชัย ชัยวงศ์						/	/			
38	นายบุญศรี ชัยวงศ์						/	/			
39	นายมานพ ชัยวงศ์						/	/			
40	นายสมชัย ชัยวงศ์						/	/			
41	นายสัจภูมิ อินตา						/	/			
42	นายอินสวณ ชัยวงศ์						/	/			
43	นายวัน ชัยวงศ์						/	/			
44	นายทองหล่อ ชัยวงศ์						/	/			
45	นายสุ่ม ชัยวงศ์						/	/			
46	นายเจริญ อินตา						/	/			
47	นายวิจิต ชัยวงศ์						/	/			
48	นายบรรจง อินตา						/	/			
49	นายต๋อง ชัยวงศ์						/	/			
50	นายบัญชา ชัยวงศ์						/	/			
51	นายสิงห์คำ ชัยวงศ์						/	/			
52	นายอังดี (ทอง) วงศ์ชัย						/	/			
53	นายภูวดล ชัยวงศ์						/	/			
54	นายหล้า ชัยวงศ์						/	/			
55	นายเหวียน อินตา						/	/			
56	นายนาได้ ปากดี						/	/			
57	นายประดิษฐ์ ชัยวงศ์						/	/			
58	นายณรงค์ อินตา						/	/			
59	นายบุญมี ชัยวงศ์						/	/			

60	นายจันทร์แก้ว ชัยวงศ์						/	/			
61	นายสมนึก ทะจักร์						/	/			
62	นายอรุณพล ชัยวงศ์						/	/			
63	นายสวาท ตี๋อดแก้ว						/	/			